

УДК 623.7

С.І. Онищенко¹, О.О. Волошенко², В.С. Шишкін²¹Командування Повітряних Сил Збройних Сил України, Вінниця²Центр оперативно-тактичних досліджень Повітряних Сил ЗС України, Вінниця

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АВІАЦІЇ В ЛОКАЛЬНИХ ВІЙНАХ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ

Розглядаються особливості застосування авіації в локальних війнах та збройних конфліктах сучасності.

Ключові слова: авіація, локальні війни та збройні конфлікти, завоювання переваги в повітрі, авіаційна підтримка військ.

Вступ

Постановка завдання у загальному вигляді та його зв'язок із практичними заходами. Аналіз воєнних конфліктів другої половини ХХ початку ХХІ століття переконливо свідчить, що повітряний простір стає вирішальною сферою, яка суттєво впливає на результати збройної боротьби сьогодення та майбутнього [1, 2]. В зв'язку з цим значно підвищуються вимоги до авіації Повітряних Сил – одного із головних носіїв бойового потенціалу Збройних Сил України.

В свою чергу, сучасні локальні війни і збройні конфлікти стали полігонами, де перевіряються нові зразки авіаційної техніки, форми і способи застосування авіації. За таких умов особливе значення набувають дослідження, що пов'язані з вивченням особливостей застосування авіації в тих чи інших операціях (бойових діях), що і обумовлює актуальність вказаної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування авіації в локальних війнах та збройних конфліктах сучасності достатньо повно розкриті в ряді робіт [3 – 7]. У той же час, в даних роботах не достатньо повно визначенні особливості застосування авіації під час вирішення конкретних завдань операцій (бойових дій). Тому, **метою статті** є визначення вказаних особливостей, а також виявлення тенденцій подальшого розвитку тактики застосування родів авіації.

Виклад основних положень

Аналіз локальних війн та збройних конфліктів кінця ХХ початку ХХІ століть, свідчить, що основними завданнями авіації в ході операцій (бойових дій) були [4 – 7]: завоювання (утримання) переваги в повітрі; авіаційна підтримка (у тому числі безпосередня авіаційна підтримка військ і сил флоту, ізоляція поля бою й ізоляція району бойових дій); придушення військового й економічного потенціалу противника в глибині його території (глибока ізоляція), порушення системи військового і державного управління противника; повітряна розвідка, радіоелектронна боротьба; транспортування військ і вантажів; висадка повітряних десантів. Крім того, наприкінці ХХ століття авіація

стала широко застосовуватися для вирішення специфічного завдання – знищення незаконних збройних формувань та баз міжнародного тероризму.

Проведений аналіз свідчить, що перелік завдань у воєнних конфліктах практично не змінювався, а їхня пріоритетність визначалася залежно від конкретної оперативно-тактичної обстановки, а також форм й способів застосування авіації під час їх вирішення.

Так, завоювання переваги в повітрі здійснювалося традиційними способами, а саме шляхом боротьби з авіацією противника на землі й у повітрі. При цьому, потрібно зазначити, що боротьба за перевагу в повітрі велася в нерівних умовах, коли одна зі сторін (як правило, що нападала) при розв'язанні бойових дій мала перевагу в силах і засобах.

Прикладами цьому можуть служити війни в Кореї, Південно-Східній Азії, на Близькому Сході, Перській затоці, Югославії й Афганістані. Обґрунтовано вважається, що перевага в повітрі авіації США врятувала їхні сухопутні війська і південнокорейські сили від розгрому влітку 1950 року та дозволила їм в подальшому перейти в контрнаступ. Завойована перевага в повітрі авіацією Ізраїлю в 1967 році дала можливість в найкоротший термін досягти стратегічних цілей. Незаперечним є і той факт, що перевага в повітрі авіації багатонаціональних сил у війні з Іраком забезпечила в подальшому успішні дії коаліційних військ [4 – 7].

Проте, слід зауважити, що при правильно спланованій системі ППО виконання цього завдання авіацією було досить важко реалізуєним, а іноді і практично неможливим. Так, в ході воєнних дій у В'єтнамі у грудні 1972 року США була проведена повітряна операція під кодовим найменуванням “Лайнбейкер-2”. До ведення цієї операції було залучено більш ніж 800 літаків, з них близько 80 літаків В-52 та близько 40–F-111. Американським командуванням в операції планувалося завоювання переваги в повітрі, підірвання економічного потенціалу, а також руйнування комунікацій Демократичної республіки В'єтнам [4].

Проведений комплекс заходів ППО В'єтнамської народної армії передбачав силами зенітних ракетних військ у першу чергу знищувати стратегічні бомбардувальники В-52, силами зенітної артилерії – літаки тактичної і авіаносної авіації, а винищувальній

авіації – вести бої з авіацією противника тільки черговими силами. При цьому, проведений комплекс заходів по інженерному обладнанню та маскуванню аеродромів, позицій зенітних ракетних військ та їх командних пунктів, в основному, забезпечив живучість ключових системи ППО [4].

Незважаючи на кількісну перевагу в повітрі американської авіації, засобами ППО В'єтнаму було знищено більше 80 американських літаків, у тому числі 34 B-52 та 5 F-111. Значні втрати авіації США, змусили американське командування відмовитися від продовження повітряної операції [2, 4].

У боротьбі за перевагу в повітрі, як і при виконанні інших завдань, надзвичайно високу роль стали відгравати результати боротьби з радіоелектронними засобами противника. Вміле використання бойових засобів і засобів радіоелектронної боротьби в багатьох випадках позбавляло можливості використання противником своєї авіації й системи ППО [8 – 10].

В ході локальних війн та збройних конфліктів під час завоювання (утримання) переваги в повітрі, як правило, використовувалися традиційні форми оперативного застосування авіації – повітряні операції та систематичні бойові дії. При цьому, повітряні операції здійснювалися, як правило, з початком бойових дій.

Прикладом цього може бути повітряна операція ВПС Ізраїлю, проведена на світанку 5 червня 1967 р. У ході її проведення основні сили ізраїльської авіації нанесли масовані удари по 25 аеродромах і авіабазах Єгипту, Сирії і Йорданії, знищили на них до 65% бойового складу авіаційного угруповання ВПС арабських держав. Крім того, 16 аеродромів були виведені з ладу. Ізраїльські ВПС при цьому втратили всього 10% своїх літаків. [2, 4]. У результаті вже в перший день війни була завойована перевага в повітрі. З повітряних наступальних операцій починалися воєнні дії США і їхніх союзників проти Іраку (1991 і 2003 р.) та Югославії (1999 р.) [4, 7].

В свою чергу, систематичні бойові дії широко використовувалися під час виконання усіх основних завдань авіації. При цьому, під час ізоляції району бойових дій та безпосередній авіаційній підтримці вони були основною формою бойового застосування авіації [6 – 10].

Слід зазначити, що в ході проведення операції “Рішуча сила” у Югославії (1999 р.), під час завоювання переваги в повітрі у встановлений термін (при відсутності організованої протидії з боку югославської системи ППО), командування ОВПС НАТО відмовилося від тактики масованого застосування сил і засобів (після проведення двох масованих ракетно-авіаційних ударів) і перейшло до систематичних бойових дій з нанесенням вибіркових і групових ударів по знову виявлених або раніше неуражених об'єктах (цілях) [8 – 10]. При цьому, основні зусилля авіації були перенесені зі знищення югославської системи ППО на поразку інших військових об'єктів, а також об'єктів інфраструктури, складів пального, боєприпасів і інших матеріальних засобів.

Однією з найважливіших особливостей систематичних бойових дій в локальних війнах і збройних конфліктів сучасності стала відсутність тимчасових обмежень застосування авіації. Вони проводилися незалежно від часу доби і метеорологічних умов, що давало можливість безперервно наносити удари по військах і об'єктах противника.

Одним з головних завдань авіації у воєнних конфліктах залишалося завдання щодо безпосередньої авіаційної підтримки військ. Це завдання вирішували переважно літаки тактичної авіації, а з другої половини 60-х років XX століття – й вертольоти армійської авіації [2, 4].

В ході безпосередньої авіаційної підтримки військ авіація застосовувалася для надання підтримки військам, що перебувають у безпосередньому зіткненні з противником, вогневому ураженню об'єктів (цілей) перед наступом сухопутних військ, підготовки зон висадки повітряного десанту, нанесення ударів по прибережних цілях перед висадкою морського десанту, супроводу наступу військ. При цьому, глибина безпосередньої авіаційної підтримки становила 25 – 30 км, а в деяких випадках – й до 80 км від переднього краю [4 – 8].

Під час авіаційної підтримки військ тактичні винищувачі й палубні штурмовики діяли невеликими групами у складі ланок, ескадрилій і наносили удари по об'єктах (цілях) у тісній взаємодії із сухопутними військами. Характерною особливістю здійснення авіаційної підтримки стала потреба виділення значної кількості сил авіації (до 50% і більше) до груп забезпечення. В свою чергу, ефективність дій авіації підвищилася за рахунок застосування керованої зброї, впровадження автоматизованих систем управління тощо [3, 8, 9].

Для підвищення ефективності ударів з повітря в інтересах сухопутних військ залучалися також літаки стратегічної авіації. Це практикувалося у війнах у Кореї, В'єтнамі, в зоні Перської затоки, в Афганістані і Югославії. З метою забезпечення безпеки, щоб уникнути ураження своїх військ, стратегічним бомбардувальникам призначалися цілі на відстані не менш ніж 10 – 15 км від переднього краю. Практикувалося також відведення своїх військ на період бомбардування від переднього краю на безпечну відстань. Застосування стратегічної авіації забезпечило високу щільність бомбових ударів – до 200 т і більше на 1 км². Стратегічні бомбардувальники наносили, як правило, зосереджені удари, застосовуючи так зване “килимове” бомбометання [5 – 9].

У ході локальних війн авіація широко застосовувалася для вирішення завдання по ізоляції району бойових дій. Виконання вказаного завдання здійснювалося шляхом руйнування залізничних вузлів, станцій, тунелів, мостів, переправ, знищенням залізничного і автомобільного транспорту на дорогах і перегонах. При цьому, ударам піддавалися об'єкти комунікацій не тільки в оперативній глибині, але й по всій території країни із залученням тактичної,

палубної і стратегічної авіації [9]. Авіація вирішувала це завдання, як у формі систематичних дій, так і шляхом проведення спеціальних повітряних операцій або повітряних кампаній (повітряних наступальних і повітряно-наземних наступальних операцій).

В ході операцій (бойових дій) авіація ефективно вирішувала завдання підриву воєнно-економічного потенціалу противника. Для вирішення цього завдання залучалася стратегічна, тактична і палубна авіація. Об'єктами впливу були військово-промислові, адміністративно-політичні і культурні центри, міста, сільськогосподарські, нафтовидобувні і переробні підприємства, мости, електростанції, лінії електропередач, телекомунікації тощо [9].

Потрібно зазначити, що вирішення завдань щодо підриву воєнно-економічного потенціалу противника, насамперед, вирішувалося з обов'язковим врахуванням критерію "ефективність-вартість", а також наслідків для власної економіки. При цьому, в першу чергу удари наносилися по найбільш важливих об'єктах економіки.

Наприклад, у Кореї американська авіація особливо інтенсивно бомбардувала електростанції, у В'єтнамі – іригаційні спорудження [2, 4]. На Близькому Сході ізраїльська авіація активно діяла по нафтоосховищах і греблях [4, 6, 7]. У зоні Перської затоки авіація потужним ударом піддала нафтопереробні заводи і електростанції Іраку. У Югославії американська авіація наносила удари по лініях електропередач і об'єктах телевізійної мережі країни [3].

Важливим завданням авіації в операціях (бойових діях) залишалось ведення повітряної розвідки. Як свідчить досвід, за допомогою засобів повітряної розвідки здобувалася найбільша кількість відомостей про противника, а кількість літако-вильотів на її ведення досягала 30-35% [5, 10].

Якщо до початку бойових дій повітряна розвідка здійснювалася спеціальними літаками-розвідниками, то в ході операції до виконання розвідувальних завдань залучалися і інші літаки. Так, в ході англо-аргентинського конфлікту для ведення повітряної розвідки застосовувалися транспортні літаки Боїнг-707 і С-130. Під час війни в Перській затоці в 1991 р., при всій різноманітності засобів повітряної і космічної розвідки, що застосовувалися, виникла необхідність застосування літаків-розвідників SR-71 [5].

Починаючи з війни в зоні Перської затоки (1991 р.) для ведення повітряної розвідки широко застосовувалися безпілотні літальні апарати (БЛА) типу "Предатор" та "Глобал Хок". При цьому, телевізійні зображення місцевості і цілей, що були отримані БЛА, передавалися в реальному масштабі часу на борт винищувачів F-16 і винищувачів-штурмовиків F/A-18. У ході проведення операції "Свобода Іраку" (2003р.) БЛА, що діяли з континентальної частини США, зробили близько 20 бойових вильотів із сумарним нальотом більше 350 годин. При цьому, загальний час розподілу й доведення інформації не перевищував 10 хвилин. За цими даними було знищено

більше 10 зенітних ракетних батарей, близько 70 автомашин та більше 300 танків [5, 10].

Особливе місце в воєнних конфліктах сучасності належало виконанню завдань транспортування військ і вантажів. В межах даного завдання здійснювалося широкомасштабне перевезення особового складу, матеріальних засобів на театри воєнних дій, висадка повітряних десантів, проводилась евакуація військ з районів оточення тощо [7].

В цілому, дії авіації в локальних війнах та збройних конфліктах другої половини ХХ початку ХХІ століть набули масового характеру із залученням для забезпечення ударних груп спеціальних груп РЕБ, вогневого ураження засобів ППО, демонстративних груп, в тому числі і широкомасштабного застосування високоточної зброї, БЛА, космічних засобів.

Одночасно удосконалювалися форми і способи бойового застосування авіації: від одиночних і зосереджених ударів до залучення значних сил стратегічної, тактичної і палубної авіації та їх узгодженого застосування в повітряних наступальних операціях. В свою чергу, форми і способи застосування авіації в тій чи іншій операції (бойових діях) залежали від наявної авіаційної техніки, авіаційних засобів ураження, ступеня підготовленості льотного складу, а також від засобів ППО противника та способів їх застосування [8].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, досвід застосування авіації у воєнних конфліктах дозволяє зробити такі висновки.

1. Воєнна авіація з точки зору її бойового застосування пройшла визначний шлях – від забезпечення бойових дій сухопутних військ до майже повного вирішення не тільки воєнних, але і політичних цілей війни.

2. Характерною особливістю застосування авіації у воєнних конфліктах є залежність її складу та побудови ударів від сил і засобів ППО противника. При цьому, під час зростання активності системи ППО вирішення завдань щодо її подолання набуває першочергового значення, а склад ударної авіації варіюється в залежності від характеристик об'єктів (цілей) ураження.

3. Широкомасштабне застосування авіації дозволяє вирішувати завдання операцій (бойових дій) без значних втрат особового складу своїх військ в короткі терміни.

4. Зростання ролі авіації у вирішенні завдань операцій (бойових дій) вимагає подальшого розвитку нових або модернізації існуючих зразків авіаційної техніки, авіаційних засобів розвідки та ураження, а також автоматизованих систем управління військами та зброєю.

Список літератури

1. Пальчук М.М. Досвід бойового застосування військ, зброї і військової техніки в локальних війнах і збройних конфліктах / М.М. Пальчук, М.М. Лобко. – К.: НАОУ, 2001. – 117 с.

2. Рибак М.І. Воєнне мистецтво в локальних війнах після другої світової війни / М.І. Рибак, Ю.Г. Бадах: навч. посіб. – К.: НАОУ, 2000. – 136 с.

3. Краснов А.Б. Авиация в югославском конфликте / А.Б. Краснов // Военная мысль. – 1999. – № 5. – С. 71-74.

4. Воєнне мистецтво в локальних війнах і збройних конфліктах 50-80-х років ХХ століття / М.І. Рибак, А.М. Явтушенко, М.А. Шпанко та ін.; під ред. В.Б. Толубко: навч. посіб. – К.: НАОУ, 2004. – 184 с.

5. Аерокосмічна розвідка в локальних війнах сучасності: досвід, проблемні питання і тенденції: моногр. / Л.М. Артюшин, С.П. Мосов, Д.В. П'ясковський, В.Б. Толубко – К.: НАОУ, 2005. – 208 с.

6. Воєнне мистецтво в локальних війнах і збройних конфліктах 50-80-х років ХХ століття / М.І. Рибак, А.М. Явтушенко, М.А. Шпанко та ін.; під ред. В.Б. Толубко: навч. посіб. – К.: НАОУ, 2004. – 184 с.

7. Воєнне мистецтво в локальних війнах 90-х років ХХ – початку ХХІ століть: навч. посіб. / М.І. Рибак, Р.М. Факадей та ін.; під ред. В.Б. Толубко. – К.: НАОУ, 2004. – 176 с.

8. Толубко В.Б. Основні закономірності сучасних локальних війн та збройних конфліктів / В.Б. Толубко, Ю.І. Бут, В.О. Косевцов: навч. посіб. – К.: НАОУ, 2002. – 68 с.

9. Слипченко В.І. Войны шестого поколения. Оружие и военное искусство будущего / В.І. Слипченко. – М.: Вече, 2002. – 384 с.

10. Єрмошин М.О. Аеродинамічні цілі зенітних ракетних військ / М.О. Єрмошин, В.М. Фекай. – Х.: ХВУ, 2003. – 284 с.

Надійшла до редколегії 29.09.2010

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ АВИАЦИИ В ЛОКАЛЬНЫХ ВОЙНАХ И ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТАХ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ ХХ – НАЧАЛА ХХІ ВЕКОВ

С.И. Онищенко, А.А. Волошенко, В.С. Шишкин

В статье рассматриваются особенности применения авиации в локальных войнах и вооруженных конфликтах современности.

Ключевые слова: авиация, локальные войны и вооруженные конфликты, завоевание преимущества в воздухе, авиационная поддержка войск.

FEATURES OF APPLICATION OF AVIATION IN LOCAL WARS AND ARMED CONFLICTS OF THE SECOND HALF XX – BEGINNING OF THE XXI CENTURY

S.I. Onischenko, O.O. Voloshenko, V.S. Shishkin

In the article the features of application of aviation are examined in local wars and armed conflicts of contemporaneity.

Keywords: aviation, local wars and armed conflicts, conquests of advantage in mid air, aviation support of troops.